

ПАНАЗИАТИЗМЪТ – ЗАРАЖДАНЕ И ИДЕЙНО РАЗВИТИЕ В КРАЯ НА XIX – НАЧАЛОТО НА XX ВЕК

Елизабет Йонева¹
e-mail: yoneva@unwe.bg

Резюме

С оглед на динамичното развитие на Азия в края на XIX – началото на XX в. в контекста на разгръщането на империализма, темата за възникването и идейната еволюция на паназиатските концепции привлича специално внимание на изследователско ниво. Настоящото проучване разглежда ключовите измерения на процеса на зараждане на паназиатизма през този период. Анализират се основополагащите фактори за неговата поява в Япония, както и направленията за проява на „преливащия ефект“ към други държави, които възприемат тези идеи, но и формират свои собствени направления в неговото развитие. Представянето на основните вектори от развитието на паназиатизма е ориентирано към извеждането в сравнителна перспектива на неговото влияние в региона.

Ключови думи: паназиатизъм, Япония, Китай, Чосон, Индия

JEL: F54, N45, N95

Увод

С оглед на динамичното развитие на Азия в края на XIX – началото на XX в. в контекста на разгръщането на империализма, темата за възникването и идейната еволюция на паназиатските концепции привлича специално внимание на изследователско ниво. В рамките на континента се изграждат нови международни конфигурации, а държавите от това пространство се изправят пред предизвикателството да се адаптират към изменените реалности, като планираните и реализирани мерки от тяхна страна трансформират и външнополитическите им модели. Наред с това, те генерират преливащи ефекти към плоскостта на международните отношения. В тази връзка докладът разглежда ключовите измерения на процеса на зараждане на паназиатизма през този период. Анализират се основополагащите фактори за неговата поява в Япония, както и направленията за проява на „преливащия ефект“ към други държави, които възприемат тези идеи, но и формират свои собствени направления в неговото развитие. Наред с това се извеждат и резултиращите политически и стопански въздействия от лансирането на па-

¹ Доцент, доктор, катедра „Международни отношения“, факултет „Международна икономика и политика“, УНСС

назиатските концепции. Представянето на основните вектори от развоя на това идейно течение в азиатските държави е ориентирано към извеждането в сравнителна перспектива на неговото влияние в региона.

Същевременно не бива да се пропуска разглеждането на същността на паназиатизма, като включващ в своя диапазон различни личности, идеи, събития и процеси, което предполага представянето му като комплекс от вътрешнополитически и външнополитически променливи. Проучването се опира на приложен комплексен подход с интердисциплинарни характеристики с цел очертаване на специфичните взаимовръзки. В хода на разработката проблемите се третират на национална и регионална плоскост. Темата за развитието на паназиатизма естествено не подлежи на асоцииране единствено с прилежащите към тази географска зона страни, тъй като процесите в нея засягат и редица други държави, което изисква възприемането му и от по-широка пространствена перспектива. Релевантността на проблематиката следва да се търси по линия на необходимостта от осмисляне на корените и еволюцията на тези концепции, с цел да бъде формирано по-добро разбиране за съвременните тенденции и трансформации в рамките на Азия. В тази връзка проучването е предназначено не само за академичната общност, но и за по-широк кръг читатели, включително и по линия на популяризиране на изследваните въпроси сред непрофесионална аудитория.

Зараждането на паназиатизма

Осъществяващата се през XIX в. империалистическа експанзия към Източна Азия, която поставя под заплаха политическата, икономическата и културната независимост на редица държави и народи, се превръща в основната предпоставка за появата на паназиатските идеи, които извеждат необходимостта от обединение на страните от региона в общ съюз, с цел оказване на съпротива срещу разпростирането на европейското и американското влияние. Основното ядро за развитието на паназиатизма на онзи момент се явява Япония, която през втората половина на XIX в. преминава през времена на мащабни промени, свързани с нейното „отваряне“ и завръщането ѝ на политическата карта на света. С приключването на периода Едо (1603 – 1868 г.) и около 250-годишното управление на шогуните от династията Токугава се слага край и на т. нар. политика на „затворена страна“ (сакоку) и наложения през 1639 г. изолационизъм. Пристъпва се към скоростна индустриализация и цялостна модернизация не само в стопански, но и в политически и обществен план (Jansen, 1995). Претърпените драматични трансформации оказват неизбежно въздействие и върху външнополитическото направление и възприемането на различна визия за ролята и мисията на страната в регионален и глобален план (Iriye, 1995).

Така в рамките на периода Мейджи (1868 – 1912 г.) се заражда и паназиатското движение, което първоначално е идеалистично-културалистско по характер. Неговият идеен замисъл се корени в реакцията срещу влиянието на Запада, който от една страна е образец за подражание в процеса на наваксване на натрупаната изостаналост след продължителната самоизолация, но от друга ускореното навлизане и налагане на чуждестранни практики и модели генерира и вътрешна съпротива сред населението. Разгръщането на европейския империализъм в Азия в комбинация с разпростиращото се влияние на САЩ в Тихоокеанската зона провокира нова вълна на преосмисляне на идентичността сред народите от континента. Не само сред японците, но и сред китайците и корейците, започва да се развива самовъзприемането им като „азиатци“.

За Япония този процес е най-емблематичен, тъй като именно там с оглед на предизвикателствата, генерирани от пространните трансформации, изключително релевантен се явява дебатът, дали страната трябва да се развива като „западна“ или като „азиатска“. Този въпрос не е без значение и през призмата на темата за изграждането на национална идентичност, която е обичайно да се лансира в бурни времена на сериозни промени. Стоящата пред народа на онзи момент дилема е отразена и в творбите на един от най-значимите интелектуалци на Реставрацията Мейджи – Фукудзава Юкичи (1835 – 1901). Неговата важна роля за модернизацията на Япония се свързва с придобилите му широка популярност трудове, които той посвещава на описването на културата, политическото устройство и институции в западните държави, зачитането на правата на човека и др. Разказвайки за своите пътувания и наблюдения в Европа и САЩ (Fukuzawa, Craig, 2007), „книгите на Фукудзава“ се превръщат в нарицателно за всички новости, които японците научават за света около тях. Тяхната широкообхватност също допринася за издигането им до един вид енциклопедия, обхващайки разнообразни теми от областта на политиката, международните отношения, икономическите и финансовите проблеми, образователните въпроси, правата на жените, етиката и др.

В опитът му да разработи теория на цивилизацията (Fukuzawa, 2009), той подчертава, че материалното благосъстояние следва да кореспондира и със знание и ценности, които да задвижват напредъка. Според него разграничението между слабите и силните се корени в разликата между техните знания и образование, които той възприема като ключови елементи на цивилизацията. По тази причина Фукудзава Юкичи се противопоставя на идеята за насърчаване на вноса на оръжия и материали в страната, акцентирайки именно върху нуждата от придобиване на знание. Той стига и до поставянето на въпроса, дали Япония трябва да „напусне Азия и да се обърне към Запада“ или пък следва да приоритизира позицията си в континента-

лен план по линия на естествените си географски, културни и етнически характеристики. Това питане е неразривна част от по-машабния проблем, дали страната следва да отстоява своята независимост посредством модернизация и възприемане на западни модели или пък трябва да се стреми да се превърне в лидер в рамките на Азия, който да предвожда борбата срещу Западния колониализъм и империализъм.

Като един от основателите на модерна Япония обаче (Норрег, 2004), той извежда на преден план концепцията за независимост, възприемайки я като водеща не само на персонално, но и на национално ниво. Според него именно независимостта формира основите на модерното общество в Западния свят. Пледирайки за възприемане на тамошното знание в противовес на изучаването на китайската класика, той смята, че то следва да се осъществява на прагматична основа. Само така чрез придобиването на нов начин на мислене посредством образованието японците ще са в състояние да се противопоставят на империализма. Така въпреки че издига цивилизацията като цел пред японското общество и вижда Запада като еталон за нейното постигане, той далеч не е заслепен от чуждестранните постижения, а се застъпва за тяхното възприемане за последващо използване именно като средство за борба срещу външните сили, на които следва да се подражава.

Привържениците на либералното просвещение и активистите за осъществяване на социални реформи в периода Мейджи съвсем естествено стигат до осмислянето на паназиатски концепции. Тяхното лансиране се свързва с кръговете около известния републиканец и поддръжник на егалитарните идеи на Жан-Жак Русо – Накае Чомин (1847 – 1901), демократа Уеки Емори (1857 – 1892), водача на „Движението за свобода и народни права“ Ой Кентаро (1843 – 1922) и автора на „Дискусия за Велик Източно-азиатски съюз“ Таруи Токичи (1850 – 1922).

Формиране на паназиатски структури

Постепенно в страната започват да се зараждат и влиятелни паназиатски групировки. През 1879 г. е създадено „Обществото на пречистването“ (Койоша), чиито основатели се явяват две ключови личности от епохата. Първият е бившият самурай Хираока Котаро (1851 – 1906), който на този момент вече е заможен земевладелец и предприемач, притежаващ няколко мини в Манджурия (Tsuzuki, 2000, p. 246). Той се явява също така един от участниците в т. нар. Сацумско въстание, избухнало през 1877 г. под ръководството на Сайго Такамори в югозападната част на остров Кюшу. Организирано от страна на радикалните самураи срещу предприетите реформи в рамките на Реставрацията Мейджи, то завършва с разгром за опозиционните сили. Вторият основател на Койоша е Тояма Мицуру – също бивш саму-

рай от Фукока. Обществото пропагандира първоначално идеята за връщане към стария феодален ред и запазване на специалните привилегии и осигуряването от държавата заплати за самураите. Впоследствие обаче неговите поддръжници се отказват от обявените си цели и се присъединяват към демократичното Движение за свобода и народни права, настояващо за приемане на конституция, създаване на национален парламент и ревизиране на Неравноправните договори със САЩ и европейските държави. Названието „Общество на пречистването“ пряко кореспондира с идеите по линия на това направление – противопоставяне спрямо чуждестранното влияние и прозападната ориентация на страната.

Като следващ етап в развитието на тази концепция се счита създадената от Тояма Мицуру „Геньоша“ или „Обществото на тъмния океан“ (玄洋社), което функционира в периода 1881 – 1946 г. и се превръща в изключително влиятелна паназиатска политическа групировка (Kleeman, 2014, p. 27). Декларираните от него цели са ориентирани към почитане на императорското семейство, уважение към империята и опазване на правата на хората. Членовете на структурата са привърженици на милитаризацията на Япония. Подкрепяйки външнополитическата експанзия, те се застъпват за завладяването на Китай, Корея и руския Далечен Изток. Наименованието на обществото е свързано с южната част на Японско море – т. нар. море Генкай, което отделя Корейския полуостров от най-източния японски остров Кюшу. Геньоша често бива определяна дори като терористична организация, тъй като нейните членове считат, че постигането на целите им следва да бъде осъществено и с насилствени средства. В началото тя се опира на разочарованите от промените в страната бивши самураи, но впоследствие започва да набира сътрудници и от средите на организираната престъпност, които са необходими за осъществяването на атаки срещу чужденци и местни политици.

За една от ключовите цели на паназиатските движения се счита Окубо Тошимичи – един от т. нар. „трима благородници“ на Реставрацията Мейджи (наред със Сайго Такамори и Кидо Такайоши), стоящи начело на проимператорските сили през 1868 г. в борбата срещу шогуната Токугава и възхвалявани впоследствие като основателите на модерна Япония. Бившият самурай от Сацума се превръща в една от най-значимите политически фигури в страната, поставяйки си за цел ликвидирането на федеративното устройство и създаването на мощна унитарна империя. Засемайки важни постове на министър на финансите и министър на вътрешните работи, той активно съдейства за възприемането на западните достижения, след като е проучил чуждестранния опит при посещенията си в Европа, Русия и САЩ като участник в т. нар. „Мисия на Ивакура“ в периода 1871 – 1873 г. (Vries, 2019). Поемайки едноличното управление на страната, той успява бързо да модернизира японската промишленост и да построи военни заводи.

Окубо Тошимичи изиграва важна роля в т. нар Сейканрон или дебата за завладяване на Корея, разгърнал се около предложението на Сайго Такамори за инвазия към съседната страна. Наред с останалите аргументи за нейното провеждане, не бива да се пропускат и възможностите, които би предоставила подобна кампания по линия на осигуряването на доходи за вече „безработните“ на този етап хиляди самураи, които са загубили заплащането и социалните си позиции след въведения нов социален и икономически ред в резултата на реформите Мейджи. Завърналите се от „Мисията на Ивакура“ държавници и учени обаче не са склонни да подкрепят подобна инвазия към Корея, тъй като след като са станали свидетели на изостаналостта на Япония те застъпват идеята, че страната им трябва да се фокусира върху вътрешните реформи. Така през октомври 1873 г. Окубо Тошимичи излага своите аргументи против атакуването на съседната държава в т. нар. „Документ от 7 точки“, в който изтъква необходимостта от фокусиране върху модернизацията на Япония и особено върху развитието на промишлеността, вместо върху външни военни интервенции. След разгрома на Сацумското въстание недоволството към него допълнително се засилва (Sims, 2001, p. 36), което води и до убийството му на 14 май 1878 г. (Iwata, 1964).

През 1882 г. е извършено покушение и срещу известния военачалник и политик Итагаки Тайсуке, прочул се като главнокомандващ на императорската армия по време на Войната Бошин (1868 – 1869 г.), а впоследствие и като лидер на „Движението за свобода и народни права“, прераснало в първата японска политическа партия – Либералната (Thackeray et al, 2012, p. 223). В резултат на атентата той получава тежки наранявания и временно се оттегля от политическия живот, като заминава на обиколка из Европа и САЩ. След завръщането си Итагаки Тайсуке получава графска титла, а впоследствие на два пъти е министър на вътрешните работи на Япония.

Един от най-известните атентати, извършени от Геньоша, се явява този срещу министъра на външните работи Окума Шигенобу през 1889 г. Като един от изявените радетели за индустриализация на страната по западен модел, за въвеждане на конституционна монархия от британски тип, както и за възприемане на културните и научните достижения на развитите държави, политикът е остро критикуван на онзи момент за съставения от него план за ревизия на Неравноправните договори със Западните сили. В резултат на атаката срещу него Окума Шигенобу загубва десния си крак (Hunter, 2014, p. 21), но впоследствие става на два пъти министър-председател на Япония, превръщайки се в един от видните идеолози на японския национализъм. В своя труд „История на 50-те години след отварянето на страната“ той лансира тезата за заложената в националния характер на японците възприемчивост към заимстване, която е определяща за духовното превъзходство на

островната държава над другите азиатски страни. Тази идея бива мобилизирана и по линия на външната политика на Япония за обосноваване на експанзионизма.

Самата еволюция във вижданията на Окума Шигенобу е показателна за все по-машабното разпространение на пропагандираните от Генъоша идеи за милитаризация на страната и завладяване на Азиатския континент. Това подпомага и прехода на тази структура от тайно общество при нейното зараждане към популярна групировка, въздействаща върху формирането на външнополитическите решения в късните години на съществуването ѝ. Сред нейните известни членове вече се нареждат министри и парламентарни представители. Значими фигури от Генъоша се превръщат в политически лидери – пример в това отношение се явява Хирота Коки (Nish, 2002, p. 197), който след натрупания дипломатически опит в редица страни като Холандия и СССР, става министър на външните работи през 1933 г. след изтеглянето на Япония от Обществото на народите. Още на този момент той си поставя за цел създаването на японско-китайско-манджурски съюз срещу СССР и общ фронт срещу разпространението на комунизма. В периода март 1936 – февруари 1937 г. той вече е министър-председател на страната, като именно в рамките на неговото управление е сключен и Антикоминтерновския пакт с Германия на 25 ноември 1936 г. Впоследствие Хирота Коки отново заема поста на външен министър. След капитулацията на Япония получава смъртна присъда от Международния военен трибунал за Далечния Изток, в резултат на което е обесен на 23 декември 1948 г.

Друга важна фигура от средите на Генъоша се явява и Накано Сейго – журналист, депутат и основател на радикалната партия Тохокай („Общество на Изтока“) (Oates, 2010). Като отявлен почитател на Сайго Такамори, той лансира идеята за „възраждане“ на Япония на базата на възстановяването на самурайската етика и обединяването ѝ с принципите на неоконфуцианството и национализма по модела на европейския фашизъм и нацизма. Бидейки изявено монархическа по характер, създадената през май 1936 г. партия далеч не копира изцяло западните образци, въпреки че заимства от тях някои елементи – така например нейните поддръжници носят черни ризи с ленти на ръкавите, изобразяващи японския символ за „Изток“ и провеждат масови демонстрации.

Накано Сейго е застъпник за т. нар. „Наншинрон“ или Доктрина за южната експанзия, която в междувоенния период се явява конкурент на „Хокушинрон“ или Северната доктрина на японския империализъм. Според първата, която е силно подкрепяна от флота, за когото основният съперник се явяват САЩ, Югоизточна Азия и тихоокеанските острови притежават по-мощна икономическа значимост и завземането на тези зони следва да е

приоритет с оглед на придобиването на техните ресурси и елиминирането на европейските колонии (като Нидерландските Източни Индии, британските и френските владения). Втората е ориентирана към фокусиране върху експанзия към Манджурия и вътрешността на Сибир, тъй като за армията най-голямата заплаха за Япония представлява СССР. Северното направление притежава привлекателност с оглед на наличието на полезни изкопаеми по линия на сибирските въглищни залежи и особено на петролните находища. Дългогодишните спорове за Сахалин далеч не са случайни с оглед на това, че островът притежава най-значимите нефтени резерви в Руския Далечен Изток. Промисленият добив на петрол в Оха е започнат от японците през 1921 г., след като те завземат през предишната година тези територии. Към 1936 г. нефтените кладенци в сахалинския град предоставят около 470 000 тона суровина, като 1/3 от нея се получава от японски концесионери.

Въпреки че в изработения през юни 1936 г. план за защита на империята се прави опит да се балансира северната и южната доктрина, от гледна точка на паназиатските структури южното направление е по-интересното, тъй като именно то съвпада с концепциите за формиране на съюз и обединение с останалите държави от континента. В тази връзка и самият Накано Сейго се проявява като ръководител на „Конгрес за присъединяване на народите от Източна Азия“. На по-късен етап реализирането на тези идеи се експериментира и в рамките на „Великата източноазиатска сфера на съвместен просперитет (съпроцъфтяване)“. Накано Сейго обаче така и не доживява да види проведената на 5-6 ноември 1943 г. в Токио Конференция за Велика Източна Азия, тъй като на 27 октомври 1943 г. извършва самоубийство чрез сепуку.

Проследяването на историята на Геньоша е показателно за развитието на паназиатските структури във времето. Докато в началото на тях не се гледа сериозно като политически фактор, впоследствие с разширяването на тяхното влияние започват да се превръщат в обект на внимание и от страна на военния сектор. По време на Японско-китайската война от 1894 – 1895 г. и на Руско-японската война 1904 – 1905 г. както имперската армия, така и флота се възползват от информацията, предоставяна от страна на пространната разузнавателна мрежа на Геньоша в Източна Азия. Наред с това тя се оказва и подходящ инструмент за осъществяване на саботажни дейности на вражеска територия. Обичайното използване от страна на членовете на обществото на криминални средства за постигане на техните цели дава основание на редица автори да го причисляват към ранната история на формиране на Якудза, въпреки че се изтъква водещият политически характер на Геньоша. Двете структури несъмнено споделят редица общи идеи в политически и социален план, особено по отношение на ненавистта си

към чужденците и всякакви външни идеи, както и по линия на романтичното преклонение пред миналото и старите японски ценности. Независимо от това те не са идентични, тъй като членовете на обществото считат себе си за числящи се към противоположния край в спектъра на подземния свят, бидейки не просто гангстери, а отличавайки се със своята елитност и висока класа, както и със суперпатриотичния си уклон. (Kaplan, Dubro, 2003 р. 22) Представителите на Генъоша заемат постове като телохранители или приближени служители на важни лица от политическия елит на национално и локално ниво, както и обикновени служби във всякакви легални обществени структури или предприятия.

Като наследник на „Генъоша“ през 1901 г. един от приближените на Тояма Мицуру – Учида Ръохей (1874 – 1937) основава „Обществото на черния дракон“ (Кокурюкай), известно също така като „Обществото на река Амур“ (с оглед на китайското название на Амур, означаващо „реката на черния дракон“), което продължава своята дейност до 1946 г. Създадената структура се явява една от опорите на паназиатизма, като с времето се развива като ултранационалистическа крайно дясна групировка в Япония с паравоенен характер. Обществото си поставя като водеща цел да се противопостави на разпространето на Руската империя на юг от река Амур и да достигне до Източна Азия (Saaler, 2002).

Явявайки се застъпник на японския империализъм и експанзионизъм, то се стреми континента да бъде поставен под контрола на островната държава. Водещата цел за осигуряване на доминация над цяла Азия изпъква в контекста на възприятията на членовете на Кокурюкай, че те се явяват призвани да реализират концепцията за „Осемте ъгъла на света под един покрив“, като в ролята на последния следва да влезе именно императора. Учида Ръохей активно пропагандира идеята за необходимостта от обединение, което обаче да се постигне посредством анексирането на Корея и части от Китай (Han, 1979). Наред с прокламирания юнионистичен уклон, привържениците на Кокурюкай обявяват свещена война срещу капитализма, болшеvizма, демокрацията и Запада. Въпреки че обществото често е описвано като преимуществено анти-руско по характер, неговата програма е далеч по-пространна.

Друг съществен елемент, който не следва да се пропуска, са механизмите за взаимодействие на паназиатските структури с управляващите кръгове, както и с индустриалния и търговския сектор. Кокурюкай получава финансова подкрепа за своите дейности например от Банка „Мицуи“, Банка „Мицубиши“, Банката „Корея“ и Банка „Тайван“, търговските къщи Мицуи Бусан Кайша и Сузуки Шотен, корабната компания Нипон Юсен Кайша, Южно-манджурската железопътна компания и др. Преплитането на иконо-

мическите и политическите интереси, разгърнало се в контекста на развитието на паназиатизма, дава ясна представа за това, как и защо идеалистко-културалистките теории започват да се мобилизират на идеологическо равнище, за да се превърнат накрая и в обект на „износ“, достигайки до плоскостта на външната политика.

„Преливащият ефект“ на японския паназиатизъм

С оглед на специфичната роля на Корея като съсед на Япония не бива да се пренебрегва „преливащият ефект“ на паназиатизма към тази държава, тъй като разгръщането му като идейна доктрина се осъществява именно в периода на „отварянето“ на страната към външния свят, когато тя преживява драматични промени. Кралство Чосон, функциониращо в периода 1392 – 1897 г., започва под въздействието на японските и манджурските нашествия все по-силно да се ориентира към изолационистична политика. По тази причина и европейците наричат Чосон „страната-отшелник“ (Griffis, 2014, p. 7). Той не успява обаче да отстоява задълго позицията си на недостъпна държава с оглед на промените в региона, настъпили в контекста на развитието на колониалните процеси. След проучването на осъществените в Япония реформи, корейците също тръгват по пътя на модернизацията, но на ролята на „ментор“, изпълнявана от островната страна, се гледа със страх и подозрение, което поражда идеята японската заплаха да бъде контрабалансирана посредством засилване на сътрудничеството със западните страни.

Стартиралата реорганизация поражда обаче редица обществени вълнения с оглед на трансформацията се социален ред. Сред значимите вътрешнополитически турбуленции се явява и т. нар. Капшински преврат от 4 декември 1884 г., начело на който застават значими личности от Прогресивната партия в Чосон, ползващи се с японска подкрепа. След осъществения с китайска помощ контрапреврат, оцелелите водачи на партията като Парк Йонг-йо и Ким Ок-кюн успяват да избягат в Япония (Zheng, 2013, p. 179), където намират убежище именно при ключови фигури от паназиатските движения. Парк Йонг-йо например отива при Фукудзава Юкичи, с когото се познават от години. Подобни личностни връзки дават основание да се коментира намесата на японските паназиатски структури в събитията в Чосон, но в значителната си част корейците всъщност са склонни да използват помощта на Япония за реформиране на страната по западен образец, като далеч не симпатизират толкова на лансираните в островната държава идейни концепции, особено пък в тяхното външнополитическо направление.

Напрежението в Чосон нараства и във връзка с дейността на зародило то се Движение Тонгхак. Стартирайки като съвременник на събитията около

Тайпинското въстание в Китай, то има едновременно социален и религиозен характер. Самото наименование на движението означава „Източно знание“, тъй като то възниква като реакция срещу „Западното знание“ и влияние, което започва да се разгръща в Азия през този период (Kim, 2012, p. 295). Неговият основател Чой Дже-у съзира идващата заплаха по линия на разпространението на християнството и на англо-френската окупация на Пекин, и започва да пропагандира идеята за връщане към „Небесния път“, вярвайки че начинът за противопоставяне на външната намеса е чрез въвеждане на демокрация и зачитане на човешките права. По този начин може да бъде създаден Рай на Земята, който да е независим от чуждестранно влияние.

Организираните от движението бунтове през 1893 – 1894 г. поставят въпроса и за ангажираността на Япония с движението. Японските паназиатски структури са изключително активни на територията на Корея още на по-ранен етап. Геньоша се заема със секретното начинание да състави подробни топографски карти на Чосон с цел да подпомогне бъдеща японска инвазия. Впоследствие обществото започва да оказва подкрепа и на Движението Тонгхак. Японските паназиатски организации симпатизират на бунтовниците, а представители на Геньоша, сред които е и Учида Ръохей, се срещат с водача Чон Бонг-джун, предлагайки му финансова и военна помощ. Радикалният корейски лидер обаче отказва да приеме подобно сътрудничество, ориентирайки целите на бунтовниците не само към противопоставяне на Чосонския двор, но и към оказване на съпротива за изтласкване от територията на страната на всички чуждестранни „дяволи“.

Повратна точка в развитието на корейската държава се явява убийството на кралица Мин на 8 октомври 1895 г. (т. нар. инцидент Ълми) (Pratt, 2007). В изследователски план се лансира тезата, че покушението е извършено от представители на японските паназиатски структури, като по-конкретно се коментира ролята на Геньоша за ликвидирането на последната кралица на Чосон, която се опитва да ограничи влиянието на Япония с европейска и американска помощ. В опит да запази независимостта на малката и икономически слаба държава, тя провежда политика, базирана на принципа, че начинът „да се бори с варварите е посредством други варвари“. Десетилетие след елиминирането на владетелката, Корейската империя е лишена от суверенитета си и се превръща в протекторат на Япония (Lee, 2010, pp. 401-403).

Световното внимание се насочва отново към региона, когато през 1909 г. в резултат на атентат е убит бившият японски премиер и настоящ генерал-губернатор на Корея Ито Хиробуми. Покушението е осъществено от корейския активист Ан Чун-гун. Приел християнството и католическото име Томас, той е върл привърженик на паназиатизма, вярващ че само съ-

юзът между Китай, Япония и Корея ще спаси Източна Азия от Западната заплаха. Ан Чун-гун смята, че Ито Хиробуми е виновникът за влошените японско-корейски отношения, изтъквайки като причини за своите действия убийството на кралица Мин, отстраняването на крал Коджон от властта и др. Според него с ликвидирането на политика ще се възстановят приятелските отношения между Япония и Корея, а заедно с Китай трите страни могат да формират модел за подражание от страна на останалия свят. Своите паназиатски идеи той излага в есето си „За мира в Източна Азия“, по което работи и оставя недовършено преди екзекуцията си. В него се препоръчва създаване на обединени въоръжени сили и приемане на обща парична единица за Корея, Япония и Китай. Предложенията на Ан Чун-гун биват възхвалявани впоследствие като еквивалентни на тези за Европейски съюз и като предшестващи с 10 години концепцията за Обединени нации.

Лансирането на паназиатизма сред мотивационните фактори за убийството на Ито Хиробуми се явява странно с оглед на неговите собствени изказвания, че ако страните от Източна Азия не си сътрудничат тясно помежду си, то те всички ще паднат жертви на Западния империализъм. Независимо от желанието обаче, реалните резултати от атентата се оказват доста по-различни. Неслучайно в тази връзка често биват цитирани последните думи на Хиробуми към неговия убиец, които са: „Какъв глупак!“ (Cotterell, 2011, p. 175). Япония използва убийството като повод официално да присъедини Корея съгласно подписания договор на 22 август 1910 г. Датата се превръща за корейците в „Ден на националното унижение“, а във вътрешен план се разгръщат различни проявления на корейския национализъм, като паназиатските идеи отстъпват на заден план.

Доста по-различна е спецификата на проявленията на паназиатизма в Китай. Японските структури разпростират своята дейност в мащабната държава, а Генъоша се превръща в модел за стотици тайни общества, които възникват из цяла Източна Азия. Японците проявяват изключителна активност и в стопански план, като се насочват към сферите на хазарта и проституцията. Създадените бордеи се използват като места за провеждане на срещи, както и за събиране на информация. Тази мрежа впоследствие се прехвърля и към съседни територии, покривайки цяла Югоизточна Азия (Crowdy, 2011). В град Сапоро на остров Хокайдо „Обществото на тъмния океан“ дори създава тренировъчна база за обучение на своите агенти. Впоследствие броят на подобни лагери нараства, а произведените кадри стават все по-опитни с оглед на преподаваните бойни изкуства, чужди езици и шпионски техники. Наред с това представители на японските паназиатските структури се насочват към окупираната на по-късен етап Манджурия и към Китай за участие в „програми за развитие“. В тази връзка не бива да

се пренебрегва и активността им по линия на подпомагането на дейността на „Бюрото за опиумен монопол“. Тя показва, че независимо от критиките към западните страни, японците изключително успешно прилагат утвърдения британски модел от преди век. Според експерти доходите от японската политика по наркотициране на Китай възлиза на 300 млн. долара годишно (Kaplan, Dubro, 2003, p. 26).

„Обществото на тъмния океан“ ориентира своята дейност и срещу враждебно настроените към Япония китайски тайни общества. Широкият спектър от такива структури, свързани с Движението на Белия лотос, Тайпинското движение и Ихътуанското движение (ангажирано с Боксерското въстание), включва и известното Общество на Небето и Земята. Като негово разклонение впоследствие възниква Обществото на Трите Хармонии, асоциирано с формирането на Триадите. Бидейки в значителната си част с изявен националистически уклон, китайските общества имат за цел да се противопоставят не само на западния империализъм, но и на разпространето на упражняваното от японците влияние. И едните, и другите обаче споделят общата цел за сваляне от власт на управляващата династия Цин, което допринася за постигане на сближение в някои случаи. Редица японци се включват като членове в китайски структури, а Генъоша не само установява своя щабквартира в Ханджоу, но и започва да снабдява китайските тайни общества с оръжия и средства за техните операции. Редица китайски функционери намират впоследствие убежище в Япония, след като са попаднали под ударите на управляващите кръгове в Цинската империя.

Емблематичен пример по отношение на обвързаността с японските паназиатски структури се явява китайският лидер Сун Ятсен. Тръгвайки първоначално от идеята за осъществяване на промени в родината си по пътя на либералните реформи, след претърпените неуспехи той достига да заключението, че трансформацията може да се осъществи само с радикални методи. След претърпяното поражение за Китай през 1895 г. във войната с Япония Сун Ятсен вече се нарежда сред привържениците на модернизацията, която обаче да бъде постигната чрез революция, посредством която да се замени династичната система с републиканско управление. След неуспешния опит за въстание в Гуанджоу през октомври 1895 г., той прекарва известно време от изгнанието си в Япония, където получава подкрепа от политическият активист и философ Миядзаки Тотен (1871 – 1922). Сериозно ангажиран с „Движението за свобода и народни права“, както и с паназиатските структури, Миядзаки още през 1891 г. заминава за Шанхай, за да подкрепи китайските революционери в борбата им срещу манджурската династия. Той влиза в контакт и с корейския реформатор Ким Ок-кюн, намерил убежище в Япония след Капшинския преврат, като японският паназиатист се среща с

лидера на чосонската Прогресивна партия през 1894 г. в Токио, малко преди убийството на последния. Впоследствие Миядзаки се посвещава и на каузата за осъществяване на инвазия в Сиам от страна на Япония, като след провала на проекта и поредното завръщане в родината си се среща с външния министър Окума Шигенобу, от когото получава финансова подкрепа, за да установи връзки с китайските реформатори. Така паназиатистът започва да подпомага Сун Ятсен, като му оказва и съдействие да се установи в контролирания на онзи момент от Япония Тайван, така че по-лесно да поддържа контакти със своите съратници в Китай.

През 1900 г. китайският революционер прави отново неуспешен опит за въстание в Хуйджоу, провинция Гуандун, за което получава подкрепа от страна на тайното Общество на Небето и Земята. Миядзаки, който също участва в бунта, го описва впоследствие в съчинение под заглавието „Тридесет и три години мечта“ (Saaler, Szpilman, 2011, p. 134). След този провал Сун Ятсен отново прекарва време в изгнание в Япония, Европа, САЩ и Канада. През 1905 г. той създава в Токио заедно с Миядзаки революционната организация Тунмънхуей (Обединена лига).

Японските паназиатски структури все по-сериозно се обвързват с китайските републиканци, опитващи се да свалят от власт династия Цин. По време на Синхайската революция от 1911 г. Миядзаки Тотен не е единственият външен поддръжник, тъй като Учида Ръохей също подкрепя Сун Ятсен, който се възползва от неговите връзки в армията, така че да се оказва натиск върху японските фирми, които продават оръжие на правителството в Пекин. Основателят на Кокурокай публикува книга под заглавие „Реорганизацията на Китай“, в която се призовава за предаване на властта на революционерите и завръщане на управляващите кръгове в Манджурия, което да доведе до разделение на страната. През ноември 1914 г. Учида Ръохей изпраща своя „Меморандум за разрешаване на китайския въпрос“ до премиера Окума Шигенобу. До голяма степен върху него са базирани т. нар. „Двадесет и едно искания“, които са отправени на 9 януари 1915 г. по време на Първата световна война от страна на японската империя към Република Китай. Въпреки че японският паназиатист се обявява за съюз с Китай, развоят на събитията провокира единствено негативни реакции в страната, които служат като стимул за зараждане на вълна на китайски национализъм на антияпонска основа, чиято кулминация се явява създаването на Движението „Четвърти май“.

Тояма Мицуру също е сред изявените фигури, които оказват подкрепа на Сун Ятсен. По време на Синхайската революция той заминава за Китай, за да му съдейства като негов консултант, както и за да координира дейностите на Генъоша и да изгради стабилни връзки с китайските функционери. Заедно с Тояма Мицуру към Китай се отправя и бившият министър на образова-

нието Инукай Цуйоши (1855 – 1932). Японският либерален политик също е сред изявените привърженици на паназиатизма и посещава страната още през 1907 г. като поддръжник на китайските републиканци. След участието му в революцията от 1911 г. той продължава да помага на Сун Ятсен, когато на последния му се налага да избяга за пореден път в Япония след неуспешния му опит да сваля от власт генерал Юен Шъкай. Инукай Цуйоши поддържа контакти и с други китайски политици, вярвайки че сътрудничеството между двете страни представлява ядрото на азиатската солидарност (Miyakawa, 2011, p. 64). След японската интервенция в Манджурия, той става министър-председател на страната на 13 декември 1931 г. с надеждата да намери дипломатическо решение на конфликта, използвайки контактите си с Китай. Опитите му да ограничи влиянието на военните върху държавните дела предизвикват недоволство от тяхна страна и при опит за преврат премиерът е застрелян на 15 май 1932 г. от група офицери от имперския флот. Историята, свързана със смъртта на видния политик, е показателна за тенденциите във вътрешен план, които се разгръщат в Япония на онзи момент. На последните му думи „Ако мога да говоря, ще ме разберете“, убийците му отговорили „Диалогът е безсмислен“. Смъртта на Инукай Цуйоши се счита за преломен момент, обозначаващ края на възможността за граждански политически контрол над правителствените решения.

Наред със събитията в Китай, паназиатските структури са обвързани с революционни действия и в други азиатски държави. Японците оказват финансова подкрепа на филипинския политик и военачалник Емилио Агиналдо и Фами, който се посвещава на каузата за премахване на испанската власт и извоюване на независимост чрез силови средства, включвайки се в тайната организация Катипунан. Водената от нея Филипинска революция стартира през 1896 г., а в нея се включват и японци като водача на Кокурюкай – Учида Ръохей. Националният въпрос обаче далеч не е решен, тъй като той намира своето продължение и в Испано-американската война от 1898 г., а след като съгласно Парижкия договор Испания прехвърля Филипините на САЩ за сумата от 20 млн. долара се стига и до драмите на Филипино-американската война (1899 – 1902). Наред с японците, и китайците също помагат на движението за независимост. По време на изгнанието си в Япония Сун Ятсен се запознава с филипинския лекар и писател Мариано Понсе, който през 1898 г. е изпратен там от Агиналдо като дипломатически представител на Първата филипинска република. Натоварен с мисията за осигуряване на помощ и снабдяване с оръжия, той установява контакти с Миядзаки Тотен и Сун Ятсен. Чрез тях той се свързва с филипино-японеца Хосе Рамос Ишикава, който му съдейства за поръчки на оръжия и муниции. След сключения брак с японката Окийо Уданвара, Мариано Понсе се за-

връща в Манила, като впоследствие затвърждава приятелството си със Сун Ятсен, за когото написва и биографична книга (Ponce, 1965). Китайският активист от своя страна оказва поддръжка на филипинците с идеята, че след като извоюват своята независимост, той ще може да използва архипелага като стартов пункт за следваща революция. След разгрома на Филипините във войната със САЩ обаче, плановете за сътрудничество с борещата се за независимост нация по линия на осъществяване на революция и в Китай, престават да бъдат актуални.

Японските паназиатски структури развиват активност и по линия на Виетнам. След като през 1862 г. той попада под френска колониална власт и влиза в състава на Френски Индокитай заедно с Лаос и Камбоджа, започват да се развиват и националноосвободителни движения. Като идеолог на виетнамския национализъм изпъква фигурата на политическия деятел Фан Бой Чау (1867 – 1940), който през 1904 г. създава с помощта на принц Куонг Де от династия Нгуен революционната организация „Общество на обновлението“. В периода 1905 – 1908 г. той живее в Япония, в която вижда пример за азиатска държава, успешно противопоставяща се на колониализма. Там Фан Бой Чау се среща с живеещия в изгнание философ Лян Цичао (Mishra, 2012) – един от лидерите на китайското либерално реформаторско движение, който през есента на 1898 г. е спасен от намиращия се в Пекин Ито Хиробуми и със съдействието на Окума Шигенобу достига до островната държава, където прекарва около 14 години. Общувайки с японските интелектуалци, Лян Цичао започва да се увлича по паназиатските идеи. Така при срещата си с Фан Бой Чау той дава на виетнамеца съвета да повиши интелектуалния капацитет на своите сънародници, ако иска да се бори за освобождението им. Лян Цичао запознава виетнамския активист с влиятелните политици Инукай Цуйоши и Окума Шигенобу, които го насърчават да напише книгата „История за загубата на Виетнам“, в която да изложи своите патриотични и революционни идеи. Фан Бой Чау мобилизира паназиатските идеи в полза на своята кауза, за да осигури финансова подкрепа за виетнамските революционери. В писмо до Окума Шигенобу той набляга на задължението на Япония да помогне на родината му, тъй като двете страни са от „една и съща раса, една и съща култура, един и същи континент“.

Наред с това Фан Бой Чау става организатор на Движението Донг Ду – „Пътуване на Изток“ (Abolitz, 2020), с помощта на което над 200 виетнамски младежи получават обучение в Япония в периода 1905 – 1908 г. Виетнамският революционер и първите пристигнали студенти са силно впечатлени от една преживяна случка в Токио. Вземайки рикша до своя хотел, при достигането му те заплащат 1 йена в сребърни монети на шофьора, който обаче отказва да ги вземе, настоявайки че му дължат само 0,25 йени.

От последвалото му обяснение става ясно, че това е установената от държавата ценова листа за чужденци, които са дошли, защото харесват японската култура. „Аз трябва да приветствам с добре дошли вас, а не парите ви. Като ми давате толкова много, вие показвате неуважение към нашата страна“, пояснил японецът (Nguyen, 2018). Тази история несъмнено е показателна за порядките и политиката на Япония в този период.

Ситуацията обаче се променя с оглед на финансовите трудности, които изпитва островната страна, след края на войната с Русия. Така на 10 юни 1907 г. се постига споразумение с Франция, съгласно което Япония получава 300 милиона франка, като в замяна се съгласява да експулсира индокитайската емиграция и да блокира анти-френската пропаганда на виетнамците, намиращи се на нейна територия. Така студентите напускат страната, като повечето отиват в Сиам или Китай. Фан Бой Чау също се премества през 1909 г. на китайска земя, където си сътрудничи със Сун Ятсен и става свидетел на Синхайската революция. През 1912 г. той създава в Гуанджоу „Общество за възстановяване на Виетнам“, като заема вицепрезидентския пост, а начело застава принц Куонг Де. Структурата е формирана по модела на Републиканската партия на Сун Ятсен, с което Фан Бой Чау демонстрира отстъплението си от досегашните си монархически възгледи. Организацията безуспешно полага усилия да организира бунтове срещу френските власти в колонията.

Създадените структури се опитват да изградят своя мрежа с представителите на Гоминдан посредством сключване на бракове между китайски офицери и виетнамски жени с идеята техните деца да служат за агенти и да разпространяват революционните идеи. Подобни сватби се организират и с китайски търговци, които да помогнат със средства в борбата срещу французите. Фан Бой Чау и неговите съратници формират и „Асоциация за съживяване на Китай“, имаща за цел да получи подкрепа от негова страна за движенията за независимост в по-малките азиатски държави. През 1925 г. виетнамският революционер е арестуван от френски агенти в Шанхай и върнат в родината си, където след обвиненията в държавна измяна прекарва остатъка от живота си под домашен арест в столицата Хюе.

Разглежданият като перфектния кандидат за водач на виетнамската революция принц Куонг Де също изгражда тесни връзки с Япония. Прекарвайки 46 години в изгнание, по-голямата част от което преминава именно в островната държава, той се явява, в качеството си на претендент за трона, заплаха за френските колониални власти. Принцът стъпва тайно на японска земя през 1905 г., където получава военно образование, както и подкрепа от пребиваващите там китайски активисти като Сун Ятсен и Лян Цичао, както и от местните политици Инукай Цуйоши и Кашивабара Бунтаро (1869 – 1936). Куонг Де сключва там и втория си брак с японката Андо Чиеко. След много

пътешествия из други азиатски страни, както и в Европа, където се опитва да спечели подкрепа за извоюване на независимост за страната си, той отново се завръща в Япония, където получава помощ от страна на видни привърженици на паназиатизма като Тояма Мицуру и генерал Мацуи Иване (1878 – 1948).

Генерал Мацуи има репутацията на „специалист по Китай“, а като последовател на известния офицер Арао Сей (1858 – 1896) той възприема идеите му, че като двете най-значими сили в Азия Китай и Япония следва да изградят тясно търговско и политическо сътрудничество, така че да успеят да окажат съпротива на западния империализъм. По тази причина той оказва подкрепа и на Сун Ятсен, а впоследствие помага на Чан Кайши да получи военно образование в Япония. Мацуи Иване е сред най-мощните пропагандатори на паназиатизма (Weber, 107, p. 278), особено в периода след 1933 г., когато се опитва да осъществи мечтата си за формиране на „Азиатска лига“ (Matthiessen, 2015, p. 46). Принц Куонг Де също е силно повлиян от тези идеи и остава убеден в тяхната значимост, въпреки развитието на ситуацията на континента. След убийството на неговия ментор Инукай Цуйоши той продължава неуспешно да се включва в опитите за възстановяване на независимостта на Виетнам, а след края на Втората световна война става японски гражданин, приемайки фамилията на своята съпруга и новото име Андо Масао.

Индийците също са привлечени по свои съображения от идеите на паназиатизма. Една от ключовите фигури в това направление се явява Раш Бехари Босе (1886 – 1945) – индийски революционен лидер, борещ се срещу британския Радж. След участието си в неуспешния атентат срещу генерал-губернатора лорд Чарлз Хардинг през 1912 г. и в провалилия се Гадарски бунт от 1915 г. той пристига в Япония, представяйки се за роднина на поета Рабиндранат Тагор. Намирайки убежище сред паназиатските активисти, той се сближава с важни фигури като Тояма Мицуру и Инукай Цуйоши. През 1918 г. индиецът сключва брак със Сوما Тошико – дъщерята на Сوما Айдзо, при когото индиецът се укрива. Сوما Айдзо е известен като създател на литературен салон, който предоставя за тайни срещи на паназиатските организации. Раш Бехари Босе дори става японски гражданин през 1923 г. и се изявява като журналист и писател. Опитвайки се да спечели японска подкрепа за революционни действия в родината си, през март 1942 г. той провежда в Токио конференция, на която се взема решение за създаване на Индийска лига за независимост.

Раш Бехари Босе е тясно свързан и с японския националист и привърженик на паназиатските идеи Окава Шумей, в чийто дом също се укрива за известно време. Въпреки увлечението си към социализма през ранните си години, през 1913 г. японецът прочита книгата на сър Хенри Котън „Новата Индия или Индия в преход“, която го кара да се откаже от космополитизма в

полза на паназиатизма. Окава Шумей формира убежденията си, че решението на японските социални и политически проблеми се крие в създаването на съюз с движенията за независимост на другите азиатски страни. Наред с това той пропагандира идеята, че „сблъсъкът на цивилизациите“ между Изтока и Запада е неизбежен, а Япония е предопределена да поеме ролята на освободител и защитник на Азия срещу САЩ и останалите западни държави.

Интерес към паназиатизма проявяват и видни личности като бенгалските поети Рабиндранат Тагор и Шри Ауробиндо. Рабиндранат Тагор се запознава през 1902 г. с намиращия се по това време на посещение в Индия японски учен и писател Какудзо Окакура, прочул се като една от видните фигури в сферата на изкуството и културата в своята родина. Той се изявява като критик на европейския империализъм, а в известното му произведение „Идеалите на Изтока“ се прокарват идеите за единството на Азия. Той застъпва тезата, че Хималаите разделят, само за да подчертаят двете велики цивилизации – китайската с общностните концепции на Конфуций и индийската с индивидуализма на ведите. Идентична за двете обаче се явява любовта им към върховното и вселенското, която е общото мисловно наследство на всяка азиатска раса, позволяваща им да създадат основните велики световни религии, и да ги разграничи от онези морски народи на Средиземноморието и Балтика, които обичат да задълбават в частното, търсейки средства за живот, а не смисъла и целите му. Като значима фигура в движението за независимост на Индия, тези идеи няма как да не допаднат на Рабиндранат Тагор, който е фокусиран върху анти-британска дейност (Mishra, 2012).

От паназиатските концепции се вълнува и индийският философ, поет и революционер Шри Ауробиндо. Като един от лидерите на национално-освободителното движение на Индия той също е противник на колониализма, но впоследствие се отказва от революционни действия, за да се посвети на работата си по духовната трансформация на човечеството. В своите занимания той прави опити за синтезиране на аскетично-духовната индийската мисъл и европейския материализъм, създавайки своята „интегрална философия“. Впоследствие той работи в тясно сътрудничество в Мира Алфаса. Родена в Париж в семейството на баща – турски еврейин, banker от Одрин и майка – египетска еврейка, тя се увлича от окултизма, а при посещение в Индия се среща с Шри Ауробиндо. Мира Алфаса прекарва и четири години в Япония, където усвоява много различни идеи и активно контактува с индийската общност. През 1919 г. тя се запознава там и с Рабиндранат Тагор. Като участник в основаването на ашрама на Шри Ауробиндо, след неговото оттегляне тя поема ръководството, заемайки се впоследствие и с осъществяване на мечтата си за създаване на универсален град, в който да могат да живеят в мир и хармония хора от всички страни, абстрахирайки се от ре-

лигията, политиката и националната принадлежност. Идеята е реализирана чак през 1968 г. с основаването в близост до Пондичери на международното селище Ауровил (Градът на зората) с подкрепата на ЮНЕСКО. На тържествената церемония делегати от 124 държави слагат шепа пръст в урна с форма на лотос в центъра на града като символ на обединение на народите. В този случай идеите далеч надхвърлят сферата на паназиатизма, насочвайки се към универсални решения.

Заклучение

Изправила се пред необходимостта от осъществяване на реформи с оглед на натрупаната изостаналост от вековете на изолация, Япония е принудена да се модернизира, възприемайки редица модели и достижения в различни сфери от Европа и Америка. „Позападняването“ на страната обаче води до призови за „завръщане в Азия“ и осмисляне на идентичността в тези времена на бурни промени. Същевременно развилите се в Япония в края на XIX в. паназиатски движения постепенно се разпростират и към останалите държави от континента. Намирайки обща база за сътрудничество в борбата си срещу Западния империализъм и колониализъм, редица народи прегръщат концепции от типа на „Азия като едно цяло“ или „Азия за азиатците“, пледирайки за романтична солидарност. Паназиатската идеология извървява обаче дълъг път от развитието си на чисто интелектуално ниво до мобилизирането и употребата ѝ като инструмент в политически план. Япония се ориентира към налагане на своите визии посредством експанзионизъм, което довежда до дискредитиране на паназиатските концепции след края на Втората световна война. Подобни идеи се отхвърлят като кореспондиращи с епохата на милитаризма, а островната страна преживява „де-азитизация“ след 1945 г.

Анализираната проблематика има обаче своите не само исторически, но и актуални измерения. В последните десетилетия ставаме свидетели на възвръщане на интереса към паназиатизма. Неговото възвръщане се идентифицира в лансираните идеи за „азиатски ценности“, появили се през 80-те и 90-те години на XX в. в търсене на общите елементи по отношение на обществото, културата и историята на народите от Югоизточна и Източна Азия. Свой принос по темата дават известни политически лидери като Рамманохар Лохия (Индия), Махадир бин Мохамад (Малайзия), Юсуф Калла (Индонезия), Ли Куан Ю (Сингапур). Протичащите днес динамични процеси в рамките на континента далеч не трябва да бъдат пренебрегвани от изследователите, особено по линия на проучването и на дебатите и проявите по отношение на „новия азиатизъм“, тъй като преструктурирането на това географско пространство далеч надхвърля като значение неговите териториални граници.

Използвана литература

- Abolitz, N. (2020). *Asian Place, Filipino Nation: A Global Intellectual History of the Philippine Revolution, 1887 – 1912*, Columbia Studies in International and Global History, Columbia University Press, New York.
- Cotterell, A. (2011). *Western Power in Asia: Its Slow Rise and Swift Fall, 1415 – 1999*, John Wiley & Sons, Singapore.
- Crowdy, T. (2011). *The Enemy Within: A History of Spies, Spymasters and Espionage*, Bloomsbury Publishing, Oxford.
- Fukuzawa, Y. and Craig, A. (2007). *The Autobiography of Yukichi Fukuzawa*, Columbia University Press, New York.
- Fukuzawa, Y. (2009). *An Outline of a Theory of Civilization*, Columbia University Press, New York.
- Griffis, W. (2014). *Corea, the Hermit Nation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Han, S. (1979). *Uchida Ryōhei and Japanese Continental Expansionism, 1874 – 1916*, Claremont Graduate School, Claremont.
- Hopper, H. (2004). *Fukuzawa Yukichi: From Samurai to Capitalist*, Pearson/Longman, New York.
- Hunter, J. (2014). *The Emergence of Modern Japan: An Introductory History Since 1853*, Routledge, New York.
- Iriye, A. (1995). Japan's drive to great-power status, in Jansen, M. (Ed.), *The Emergence of Meiji Japan*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 268-332.
- Iwata, M. (1964). *Okubo Toshimichi – The Bismarck of Japan*, Publications of the Center for Japanese and Korean Studies, University of California Press, Los Angeles.
- Jansen, M. (1995). The Meiji Restoration, in Jansen, M. (Ed.), *The Emergence of Meiji Japan*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 144-202.
- Kaplan, D. and Dubro, A. (2003), *Yakuza: Japan's Criminal Underworld*, University of California Press, Los Angeles.
- Kim, J. (2012). *A History of Korea: From "Land of the Morning Calm" to States in Conflict*, Indiana University Press, Bloomington.
- Kleeman, F. (2014). *In Transit: The Formation of the Colonial East Asian Cultural Sphere*, University of Hawai'i Press, Honolulu.
- Lee, P. (2010). Patriotic Movements, in Lee, P. at al., *Sourcebook of Korean Civilization: Vol. 2: From the Seventeenth Century to the Modern*, Columbia University Press, New York, pp. 401-403.
- Matthiessen, S. (2015). *Japanese Pan-Asianism and the Philippines from the Late Nineteenth Century to the End of World War II: Going to the Philippines Is Like Coming Home?*, Brill's Japanese Studies Library, Brill, Leiden.

- Mishra, P. (2012). *From the Ruins of Empire: The Intellectuals Who Remade Asia*, Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Miyakawa, Y. (2011). Sun Yat-sen and Japanese Pan-Asianists, in Lee, L. and Lee, H. (Ed.), *Sun Yat-Sen, Nanyang and the 1911 Revolution*, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
- Nguyen, K. (2018). External support for internal issue: Phan Boi Chau and the Vietnamese “Dong Du” Movement in the early XX century, *Вьетнамские исследования*, Серия 2, 2019, No. 4, pp. 54-65.
- Nish, I. (2002). *Japanese Foreign Policy, 1869 – 1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*, Routledge, London.
- Oates, L. (2010), *Populist Nationalism in Pre-War Japan: A Biography of Nakano Seigo*, Routledge, New York.
- Ponce, M. (1965). *Sun Yat-sen: The Founder of the Republic of China*, Filipino-Chinese Cultural Foundation.
- Pratt, K. (2007). *Everlasting Flower: A History of Korea*, Reaktion Books, London.
- Saaler, S. (2002). *Pan-Asianism in Meiji and Taishō Japan – A Preliminary Framework*. Working Paper 02/4, Deutsches Institut für Japanstudien, Tokyo.
- Saaler, S. and Szpilman, C. (2011). *Pan-Asianism: A Documentary History, 1850 – 1920*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- Sims, R. (2001). *Japanese Political History Since the Meiji Renovation, 1868 – 2000*, C. Hurst & Co. Publishers, London.
- Thackeray, F. et al. (2012). *Events That Formed the Modern World: From the European Renaissance through the War on Terror*, Vol. 1, ABC-CLIO, Santa Barbara.
- Tsuzuki, C. (2000). *The Pursuit of Power in Modern Japan 1825 – 1995*, Oxford University Press, Oxford.
- Vries, P. (2019). *Averting a Great Divergence: State and Economy in Japan, 1868 – 1937*, Bloomsbury Publishing, London.
- Weber, T. (2017). *Embracing ‘Asia’ in China and Japan: Asianism Discourse and the Contest for Hegemony, 1912-1933*, Palgrave Macmillan Transnational History Series, Springer, Cham.
- Zheng, G. (2013). Kim Ok-kyun, in Perez, L. (Ed), *Japan at War: An Encyclopedia*, ABC-CLIO, Santa Barbara, p. 179.

PAN-ASIANISM – ORIGIN AND IDEOLOGICAL EVOLUTION IN THE LATE XIX – EARLY XX CENTURIES

Assoc. Prof. Elizabeth Yoneva, PhD
Department of International Relations
Faculty of International Economy and Politics
University of National and World Economy
e-mail: yoneva@unwe.bg

Abstract

In view of the dynamic development of Asia in the late 19th and early 20th centuries in the context of expanding imperialism, the subject of genesis and ideological evolution of Pan-Asian concepts provokes special attention at research level. The paper explores the principal dimensions of the unfolding process of Pan-Asianism during this period. The author discusses the fundamental factors for its emergence in Japan and the directions for the manifestation of the „spillover effects” on other countries, which adopt these ideas, but also form their own directions in its development. The analysis showcases the main vectors of the expansion of Pan-Asianism, by applying a comparative perspective for its influence in the region.

Key words: Pan-Asianism, Japan, China, Joseon, India, Vietnam

JEL: F54, N45, N95